

Kap. freg. DUŠAN VESIĆ
Split

Za slobodu plovidbe

Sjećanje na posade minolovaca

Proslavljajući jubilaru, 25-godišnjicu stvaranja Ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije, u jedinici minolovaca otvorena je spomen-soba u znak sjećanja na dane rata, kada je formirana ova jedinica i na sve one hrabre mornare i starješine — posade brodova, koji su često žrtvujući svoje živote, uništavali morske mine da bi naše more bilo čisto i bezbjedno za plovidbu brodova.

Radoznali turisti, putnici namjernici, daci ekskurzisti i svi ostali, koji iz ovih ili onih razloga putuju brodom, najčešće u dokolici čakaju o provedenom ljetovanju, udobnom brodskom komforu, glatkom moru ili promatraju živopisne krajolike naše obale. Teško da će itko više i pomisliti kako je takva plovidba u danima rata i neposredno poslije njega, bila opasna i neizvjesna. Mlade generacije samo po pripovijedanju ostalih mogu doznati da je krajem rata život na Jadranu bio takorekuc — mrtav: Najveći je broj brodova bio potopljen, saobraćaj ukočen, luke razrušene. Opasnost je na svakom koraku vrebala i od morskih mina, tog strašnog i podmuklog podvodnog oružja. Bilo ih je na hiljade posijanih u svakoj većoj luci, kanalu, na glavnim saobraćajnicama, duž cijele naše obale... Brodovi su, naišavši na minu tonuli, a mnogi ljudi gubili dragocijene živote!

Početak — u ratu

Čuvene ručne bombe »biokovke« koje su izrađivale partizanske tvornice oružja, punjene su eksplozivom otehim od neprijatelja. No, njega uvijek nije bilo dovoljno, a bombe je valjalo i dalje praviti. »Zašto se ne bi koristio i eksploziv iz morskih mina?« — pitali su se partizani — nekadašnji mineri.

Ubrzo se jedna grupa partizana u kojoj su bili Jozo Grubelić, Ante Lučev, Dušan Vlahov i još dva druga iz Sibienske primorske čete iz Like gdje je bataljon »Bude Borjan« u to vrijeme vodio borbe, prebacila na Kornatsko otočje. Odmah zatim, tačnije 20. jula 1942. godine, ribarski leut zaplovio je pod snažnim zaveslajima hrabre partizanske petorke u minska polja između otoka Žirja i Kornata. Njegov jarbol sa kojeg su partizani osmatrali, a u jutarnjim časovima, kada je more mirno i bez valova, tražili mine, bio je jedina minolovačka oprema tog broda. Leut bi se približio osmotреноj mini, jedan od posade bi skočio u more, ronio do mine, povlačio za minsku poteznu šipku i mina bi isplutala na površinu. Običnim alatom bi minu demontirali i eksploziv izvadili, a čelično tijelo mine potopili.

S proljeća 1943. godine, pored ove, stigla je u predio otoka Molata, Rave i Premude još jedna grupa minera. Do kapitulacije Italije prva grupa je izvadila 132, a druga 86 mina. Partizanskim jedinicama, preko organiziranih veza stiglo je na taj način preko 20 tona eksploziva. Od septembra 1943. do marta 1944. godine obe minerske grupe izvadile su još 94 mine.

Prvi minolovac

Jednom prilikom mornar — miner, osmotrio je kod otoka Žverinac morsku minu talijanskog porijekla. Izvjestio je o tome komandu Minerskog odreda, koja je formirana nakon kapitulacije Italije spajanjem prve i druge grupe za razminiranje. Komanda odmah šalje nekoliko minera sa ribarskim čamcem. Jedan partizan skače u more i nameće konopom ovoj oko sidrenog čeličnog užeta mine. Posada pokušava veslanjem izvući minu na plićinu kako bi je lakše demontirali, ali mina se nije makla sa svoga mjesta. Upućen je zatim brod »Jadran« koji je snagom svojih motora isteglo minu na plićinu i tako postao prvi minolovac naše mlade mornarice. »Jadran« a zatim i »Kornat«, dobijaju ubrzo minolovačku opremu. No, iako je ona bila veoma oskudna (u prvo vrijeme obično telefonska žica spojena između dva broda, mnogo je pomogla

u brzem vađenju mina. Da konopi ne bi prilikom vožnje isplivali na površinu, žica je na 50 metara po krmi opterećivana utezima. Palube oba broda bile su opremljene i šinama, pa je svaki brod mogao primiti i do 15 mina. Tako su ovi brodovi bili ujedno i minolovci i minopolagači.

Razminiranje u završnim operacijama

Do kraja marta 1944. godine, minerski odred izvadio je još 61 minu, a položio 8 mina i potopio jedan njemački transportni brod. Rukovodilac minerske grupe Jozo Grubelić iz Prvića poginuo je tih dana na borbenom zadatku prilikom čišćenja mina na Modravama.

Neposredno prije borbi za oslobođenje Kornatskih otoka i Istre, Minerski odred je ušao u sastav Pomorske komande sjevernog Jadrana. Hrabri mineri su na svojim plećima iznijeli veći dio posla. Oni su u borbama za oslobođenje otoka Paga i obale od Obrovca do Karlobaga, na predjelu južno od ulaza u luku Pag, otkrili do tada nepoznatu minsku prepreku na moru, a između luke Novalja i lučice Lun osmotrili više sidrenih mina. U ranim noćnim časovima 12. aprila 1944. minerski odred je isplovio iz stare Novalje i vršio kontrolu i razminiranje starog puta Karlobag — Rab, zatim plovnog puta prema Krku, Senjskim vratima i u Kraljevici. Samo u Krčkom kanalu Odred je otkrio i uništio preko 550 sidrenih mina.

Minerski odred rasformiran je u lučici Volosko 9. maja 1945. godine, na tlu oslobođene Istre. Na svom borbenom putu za oslobođenje Kvarnera i Istre potopio je i uništio 465 mina, a od svog osnutka 683 mine i položio 8 sidrenih i 2 osmatračke mine.

Rasformiranje ovog Odreda nije uslijedilo zbog smanjenja potreba za razminiranjem, već zbog stvaranja krupnijih jedinica minolovaca. Kadrovi Minerskog odreda postavljeni su na razne odgovorne dužnosti u novoformiranoj četi minera i grupi minolovaca koji su nastavili ovaj opasni i teški posao poslije rata razminiranjem cjelokupnog našeg obalnog pojasa.

Likovi minera

Tako su naši neumorni mineri, raspoložujući veoma skromnim i ratom istrošenim sredstvima samo, na primjer, u 1946. godini očistili više od 550 km² plovnog puta i morske površine, obezbjeđujući time pomorski saobraćaj duž naše obale i na

Torpedni čamci sa svojom velikom brzinom i snažnim naoružanjem u uslovima naše razuđene obale i njene konfiguracije, predstavljaju naše moćno oružje. Na njima se nalaze naše najmlađe starješine, koje već u drugoj godini službe postaju komandanti torpednog čamca

prilazima našim glavnim lukama. Pri tome su naši minolovci prevalili više od 57.000 nautičkih milja i uplovili u preko 280 minskih polja svih vrsta.

Zalažući se do kraja i vršeći svoje dužnosti za dobro naših naroda dali su svoje živote pri radovima na uklanjanju morskih prepreka, poručnik II ranga Jovo Pokrajac, mlađi vodnici Josip Letilović i Ante Denona. Junačkom smrću pali su na istim zadacima i komandanti minolovaca Ugrinić, Nikola Lušić, komesar minolovca Šegota, poručnik Uzelac i drugi, dokazujući time svoju ljubav i odanost domovini.

Poručnik Jovo Pokrajac služio je primjerom svojoj jedinici. Jednom prilikom, maja 1947. godine, osmotrili su mornari u moru jednu minu. Poslije prvog pokušaja da je unište štapin nije do kraja izgorio. U čamac se tada maskiran spustio komandant sa dvojicom podoficira. Eksplozija je, međutim, nastupila mnogo ranije no što se očekivalo. Ogromni jezik vinuo se uz strahoviti tutanj prema nebu. Na mjestu nesreće samo je ostalo uzavrelo more. Nestala su tri mlada života u morskim dubinama zajedno sa čamcem, koji ih je toliko puta ranije nosio prema podmuklom podvodnom oružju.

Velike zasluge za slobodnu plovidbu pripadaju svakako i drugovima poručniku II ranga Rudanu, poručniku III ranga Deškoviću, oficirima Vidanu, Antulovu, Ruževiću, Dobriću, Miškiću, vodniku Jakovljeviću i drugima. Jakovljević je npr. skočio u more i jednom rukom uhvatio se za brod a drugom za minu, da se ne sudare, da ne dođe do eksplozije. Tijelom i snagom mišića gurao je minu od broda i tako priklješten držao jedno vrijeme rastojanje, dok se brod nošen strujom i vjetrom, pritiskujući njegovo tijelo uz minu nije, odvojio.

Najčešće su mine uništavali »dobrovoljci« a to je bila uvijek gotovo cijela posada. Mnogo puta su to bili mornari Duhovski i Galić, Ivan Berdajz i Branko Vražić ili mornari: Ante Cvitan, Luka Marić i drugi. U tom radu naročito se isticao mornar Frane Bistričić zemljoradnik sa Paga, koji je sam uništio 95 mina. Zbog svojih podviga i osobite hrabrosti Bistričić je ostao nezaboravan među svojim drugovima, kao Frane »mina«.

Proslavljajući ovaj praznik svih naših pomoraca, njihovi likovi iskrsavaju pred nama. Vrijeme nije izbrisalo uspomene na one koji su pali u toj borbi i na ostale hrabre minere koji su osigurali bezbjednu plovidbu našim Jadranom.